

MOLIYA BOZORI VOSITALARI ORQALI INVESTITSIYALARNI JALB QILISH BO'YICHA TAKLIF ETILAYOTGAN STRATEGIYA VA MEKANIZMLARNING MIQDORIY VA SIFAT XUSUSIYATLARINI BAHOLASH

PhD Xusanov Nodirbek Djumaevich
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Annotatsiya. Maqolada jahon andozalariga moslashtirilgan moliyaviy bozor vositalariga kirib borish va globallashtirish sharoitida investorlarga qulay iqtisodiy zona yaratish masalalari yoritilgan. Shuningdek, investitsiyalarni jalb qilish uchun moliyaviy bozor vositalaridan foydalanish tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: investitsiya, globallashtirish, moliya bozori, investorlar, siyosat, imtiyoz

ОЦЕНКА КОЛИЧЕСТВЕННЫХ И КАЧЕСТВЕННЫХ ХАРАКТЕРИСТИК ПРЕДЛАГАЕМЫХ СТРАТЕГИЙ И МЕХАНИЗМОВ ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНВЕСТИЦИЙ СРЕДСТВАМИ ФИНАНСОВОГО РЫНКА

PhD Хусанов Нодирбек Джумаевич
*Тошкентский государственный
экономический университет*

Аннотация. В статье освещаются вопросы проникновения в инструменты финансового рынка, адаптированные к мировым шаблонам, и создания благоприятной для инвесторов экономической зоны в условиях глобализации. Также было проанализировано использование инструментов финансового рынка для привлечения инвестиций.

Ключевые слова: инвестиции, глобализация, финансовый рынок, инвесторы, политика, привилегии

ASSESSMENT OF THE QUANTITATIVE AND QUALITATIVE CHARACTERISTICS OF THE PROPOSED STRATEGIES AND MECHANISMS FOR ATTRACTING INVESTMENTS THROUGH THE MEANS OF THE FINANCIAL MARKET

PhD Khusanov Nodirbek Djumaevich
Tashkent State University of Economics

Annotation. The article covers the issues of entering financial market instruments adapted to world standards and creating a favorable economic zone for investors in the context of globalization. The use of financial market instruments to attract investments is also analyzed

Key words: investment, financial market, economic growth, foreign investors, globalization.

Kirish.

Innovatsiyalar va investitsiyalar uchun qulay muhit yaratishning ajralmas qismi bu davlat dasturlarini amalga oshirishdir. O'zbekiston nafaqat startaplarni rag'batlantiradigan, balki to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qiluvchi me'yoriy-huquqiy bazani ishlab chiqishi mumkin. Soliq imtiyozlari, intellektual mulk huquqlarini himoya qilish va moslashuvchan mehnat qonunlariga ega maxsus iqtisodiy zonalar innovatsiyalar uchun inkubator bo'lib xizmat qilishi mumkin. Normativ islohotlar moliya bozorlariga kirishni osonlashtirishi, tadbirkorlarga o'z g'oyalarini amalga oshirish uchun zarur bo'lgan mablag'ni ta'minlash imkonini berishi kerak.

O'zbekiston iqtisodiyoti an'anaviy tarzda davlat mulki va markaziy rejalashtirish bilan ajralib turadi. So'nggi yillarda bozor islohotlari va ochiqlik tomon siljish kuzatilgan bo'lsa-da, moliya bozorlari hali ham o'zining embrion bosqichida. Moliyaviy bozorlarda yetuklikning yo'qligi mamlakatning ham mahalliy, ham xorijiy investorlar uchun jozibadorligini pasaytiradi. Murakkab me'yoriy-huquqiy bazalar, cheklangan moliyaviy mahsulotlar va likvidlikning yetishmasligi son-sanoqsiz muammolar qatoriga kiradi (Kuznets, 2015).

Globalashuv dinamikasi hukm surayotgan dunyoda investitsiyalarni jalb qilish har qanday davlatning iqtisodiy rivojlanishi uchun juda muhimdir. Bu borada O'zbekiston Respublikasi oldida o'ziga xos vazifalar va imkoniyatlar turibdi. Yillar davomida mamlakat turli omillar, jumladan, tartibga solish muhiti, infratuzilmasi va geosiyosiy pozitsiyasi tufayli xalqaro investorlar tomonidan e'tibordan chetda qoldi. Biroq, iqtisodiy o'sish va farovonlik uchun potensial imkoniyatlar mavjud va moliyaviy bozor vositalari bu salohiyatni ochishda muhim rol o'ynashi mumkin. Ushbu maqolada O'zbekiston iqtisodiyotiga investitsiyalarni jalb etish samaradorligini oshirish mumkin bo'lgan strategik yo'nalishlar va mexanizmlar ko'rib chiqiladi.

Tadqiqot metodologiyasi.

Ushbu maqolada mamlakatimizga investitsiyalarni jalb qilish va ulardan samarali foydalanish yo'llari bo'yicha mavjud bo'lgan ilmiy tadqiqotlar, xorijiy mamlakatlar tajribasi o'rganilgan, iqtisodiy jihatdan taqqoslash va tahlil qilish, mantiqiy fikrlash, ilmiy abstraksiyalash, ma'lumotni guruhlash, analiz va sintez, induksiya va deduksiya, qiyosiy tahlil usullaridan keng foydalanilgan.

Adabiyotlar sharhi.

Liu (2020) tadqiqotlarida xalqaro valyuta jamg'armasi tomonidan taklif etilgan nisbatan yangi indeksdan foydalangan holda, mamlakatlarning to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar va fond bozori o'rtasidagi aloqani o'rganadi. Tadqiqotda, shuningdek, panel ma'lumotlari orqali ekonometrik modellar ishlab chiqib, xorijiy investitsiyalar fond bozorini rivojlantirishda sezilarli va ijobiy ta'sir ko'rsatishini aks ettirgan.

Alfaro (2010) siyosat doiralarida to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar moliya bozorida mezbon mamlakatlarning mahsuldorligini oshiradi va iqtisodiy rivojlanishga yordam beradi degan fikrni ilgari surgan. To'g'ridan-to'g'ri kapitalni moliyalashtirishni ta'minlash, xorijiy texnologiyalar va nou-xaularni qabul qilish orqali ijobiy tashqi ta'sirlarni yaratishi mumkinligidan kelib chiqishini aytib o'tgan.

Zayarnaya (2020) fond bozoriga investitsiya kiritishning asosiy muammosi, uning faoliyatining mavjud salbiy omillari bilan bog'liq holda, jalb qilingan investitsiya fondlarining yetishmasligi hisoblanadi. Ko'p jihatdan, bu haddan tashqari konsentratsiya darajasi va bozorda past likvidlik bilan bog'liq. Shunday qilib, samaradorlikni shakllantirish manbai sifatida moliya bozori samaradorligini oshirishga qaratilgan chora-tadbirlar fond bozoriga investitsiyalarni jalb qilishga, shuningdek, undagi eng yirik kompaniyalar bo'lmagan emitentlarning likvidligini oshirishga qaratilishi kerak. Shu munosabat bilan moliya bozoriga investitsiyalarni jalb qilish mexanizmini o'rganish zarur ekanligini ko'rsatib bergan.

Tarakanov, Kalashnikov (2016) investitsiya faoliyatini moliyaviy rag'batlantirish investitsiya faoliyati subyektlari o'rtasida ustuvor yo'nalishlar va sohalarga investitsiyalarni jalb qilish bo'yicha turli xil moliyaviy munosabatlar shakllanadigan mexanizm orqali amalga oshirilishini ta'kidlagan. Investitsiya faoliyatini moliyaviy rag'batlantirish mexanizmini aniqlash uchun ilmiy tadqiqotida moliyaviy mexanizmning tushunchasi ko'rib chiqiladi. Xulosa qilinishicha, moliyaviy mexanizmning barcha elementlari bir butunning ajralmas qismi bo'lib, ular o'zaro bog'liq va moliyaviy munosabatlarni tashkil etish turlari, shakllari va usullarining kombinatsiyasi moliyaviy mexanizmning qurilishini tashkil qiladi deb keltirgan.

Kurakova (2018) moliya sohasida katta xarajatlarni talab qiladigan investitsiya va qurilish loyihalari, ayniqsa, mablag'larning yetishmasligi sharoitida ta'sir ko'rsatadi. Ilin ishlarida investitsiya loyihalarini amalga oshirish uchun investitsiyalarni jalb qilishda innovatsion vositalarni qo'llash mexanizmi keltirilgan. Ushbu vositalar sifatida Internet marketing vositalarini misol qilib olgan. Har bir vositaning xususiyatlari, ularning afzalliklari va foydalanishdagi kamchiliklari tahlili keltirilgan.

Shevchenko (2016) moliya bozori tebranishlarga, o'zgaruvchanlikka nisbatan zaifroq bo'lib bormoqda, chunki moliyaviy resurslarni ta'minlaydigan mamlakatning butun iqtisodiy tizimining asosiy qismi ularni xavf va qabul qiluvchi mamlakatda investitsiya faoliyatidan ko'proq daromad olish nuqtai nazaridan boshqaradi. Shuning uchun yaqinda iqtisodiy sub'ektlarni rivojlanish, raqobatbardoshlik va tashqi bozorlarni zabt etish yo'nalishida ishlashga majbur qilgan moliyaviy inqiroz har qanday mamlakat iqtisodiy tizimining barcha elementlarida nomutanosiblikni keltirib chiqaradi va shuning uchun kelajakdagi istiqbollarning strategiyasi va prognozlarini ishlab chiqishni talab qiladi deb hisoblaydi.

Sultanov (2023) moliyaviy investitsiyalar o'z navbatida diversifikatsiyalangan investitsion portfelni shakllantirish uchun aksiyadorlarning mablag'larini qimmatli qog'ozlar (aksiyadorlik jamiyatlari yoki kompaniyalarning aksiyalari, obligatsiyalar, veksellar, opsiolar, sertifikatlar va boshqalar), bank depozitlariga investitsiya qilish, ko'chmas mulk, antikvar buyumlar, qimmatbaho metallar va boshqa foyda olish mumkin bo'lgan qiymatliklarga yo'naltirish uchun birlashtiradi deb hisoblaydi.

Khasanov (2021) mamlakatimizda moliya sektorni qo'shimcha investitsiya resurslari bilan ta'minlash va xalqaro kapital bozorida moliyaviy resurslarni jalb qilish orqali xalqaro suveren kredit reytingini oshirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Moliya sektorning xalqaro kapital bozori ishtirokchisiga aylanishi, ularning xalqaro integratsiya jarayonlarini ko'paytirish bilan birga, ishlab chiqarish jarayonlariga innovatsion texnologiyalarni joriy etish imkoniyatini yanada oshiradi.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

Markaziy Osiyodagi dengizga chiqish imkoni bo'lmagan O'zbekistonda so'nggi o'n yillikda iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish va xorijiy sarmoyalarni jalb etish maqsadida jiddiy o'zgarishlar amalga oshirildi. Uning iqtisodiyoti, birinchi navbatda, gaz, oltin va paxta kabi tabiiy resurslar bilan ta'minlanganligi sababli, o'zini jahon moliya bozoriga yanada raqobatbardosh tarzda integratsiyalash zarurati tug'iladi. Bunga erishishning potensial yo'llaridan biri investitsiyalarni jalb qilish uchun moliya bozori vositalaridan samarali foydalanishdir. Ushbu vositalar orqali O'zbekiston iqtisodiyotiga investitsiyalarni jalb qilish samaradorligini oshirishning strategik yo'nalishlari va mexanizmlarini o'rganadi. Tarixan O'zbekiston iqtisodiyoti xususiy tadbirkorlik va xorijiy investitsiyalar uchun cheklangan imkoniyatlarga ega bo'lgan davlat nazorati bilan ajralib turardi. Bu 2016-yildan keyin iqtisodiyotni liberallashtirishga qaratilgan islohotlar bilan sezilarli darajada o'zgardi. Biroq, moliyaviy infratuzilmaning yetarli emasligi, tartibga solishdagi to'siqlar va shaffoflikning yo'qligi kabi muammolar hamon saqlanib qolmoqda, bu esa mamlakat investitsiya muhitiga ta'sir qiladi.

Davlat obligatsiyalari konservativ investorlar uchun xavflilik darajasi past bo'lgan va barqaror investitsiya vositasidir. Ushbu obligatsiyalarni chiqarish orqali O'zbekiston infratuzilma, sog'liqni saqlash va ta'lim kabi sohalaridagi muhim loyihalarni moliyalashtirish uchun uzoq muddatli kapitalni jalb qilishi mumkin. Korporativ tomondan, obligatsiyalar firmalarga biznesni kengaytirish uchun kapital jalb qilish imkonini beradi va shu bilan iqtisodiy rivojlanishga hissa qo'shadi. Global ma'lumotlar uchun, AQSh dollari yoki yevro kabi xalqaro valyutalarda obligatsiyalar chiqarish O'zbekiston so'mi bilan bog'liq valyuta xatarlaridan ehtiyot bo'lishi mumkin bo'lgan xorijiy investorlarning e'tiborini jalb qilishi mumkin (Moreno, 2020).

Chet el kapitali singari, O'zbekiston moliyaviy kapitali ham ichki bozordan tashqariga chiqishga intiladi, investitsiya qilish, bog'lanish, xorijiy moliyaviy kapital bilan qo'shilish, transmilliy moliyaviy kapitalga aylanishning yanada foydali usullarini izlaydi.

O'zbekiston moliyaviy kapitali va zamonaviy xorijiy moliyaviy kapital o'rtasida sezilarli farq bor ammo, maqsadlar va faoliyat sohalarida sezilarli o'xshashlik ham mavjud. O'zbekiston moliyaviy kapitali ma'lum bir rivojlanish yo'lidan o'tib, muqarrar ravishda xorijiy moliyaviy kapitalga xos bo'lgan bir qator xususiyatlarga ega bo'ladi.

Ushbu vositalarga e'tibor qaratish orqali barqaror, uzoq muddatli investitsiyalar uchun obligatsiyalar; o'sish va iqtisodiy dinamizm uchun qimmatli qog'ozlar; va risklarni boshqarish uchun derivativlar — O'zbekiston juda zarur bo'lgan kapitalni jalb qilishda sezilarli yutuqlarga erisha oladi. Ushbu vositalarni me'yoriy-huquqiy islohotlar, salohiyatni oshirish va xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlik kabi strategik yo'nalishlar bilan birlashtirish nafaqat investitsiyalarni jalb qilish, balki O'zbekistonni jahon moliya bozorida raqobatbardosh tomonga aylantirishga ham xizmat qiladi. Bunday ko'p qirrali yondashuv mamlakatning uzoq muddatli iqtisodiy barqarorligi va o'sishi uchun zarurdir.

Jahon moliya tizimi asosan moliya bozorlari faoliyatiga asoslangan. Bu bozorlar mohiyatan milliy moliyaviy tizimlarning birlashmasi bo'lib, kengroq global moliyaviy doirada uyg'unlikda ishlaydi. Jahon moliyaviy bozorlarining arxitekturasi ko'p bosqichli bo'lib, milliy, xalqaro va global darajalarni o'z ichiga oladi, ularning har biri alohida, lekin o'zaro bog'liq funksiyalarga ega.

Yagona davlat doirasida milliy moliya bozori kapital va moliyaviy vositalar operatsiyalari uchun markaz vazifasini bajaradi. Aksincha, xalqaro moliya bozori xalqaro moliyaviy munosabatlar dinamikasiga mos keladigan alohida mamlakatlar o'rtasida kapital oqimini ta'minlaydi. Ushbu xalqaro kontekstda milliy moliya bozorining roli va ahamiyati uning kapital va moliyaviy aktivlarning global aylanishiga hissa qo'shish qobiliyatiga bog'liq.

Ayniqsa, xalqaro moliya bozori turli milliy moliya bozorlari o'rtasida kapitalni to'plash va qayta taqsimlashga ham xizmat qiladi. Ushbu bozorlarning birlashgan obyektga yaqinlashishi, asosan, umume'tirof etilgan standartlarga rioya qiladigan moliyaviy globallashuv bilan bog'liq.

Jahon moliya bozori umume'tirof etilgan moliyaviy vositalar orqali jahon moliyaviy ishtirokchilari o'rtasida mablag' almashinuvini tartibga soluvchi asos platformasi bo'lib xizmat qiladi. Ushbu bozor muhim funksiyalarni bajaradi, masalan:

Investitsiya qilinadigan mablag'larni to'plash orqali kapitalni safarbar qilish. Qimmatli qog'ozlar emissiyasi buning asosiy mexanizmi hisoblanadi. Resurslarni taqsimlash, kapitalni daromad darajasidan kelib chiqib, unchalik katta bo'lmagan daromadli tarmoqlardan ko'proq daromad keltiradigan tarmoqlarga yoki mamlakatlarga yo'naltiriladi.

Ushbu global tuzilmada milliy bozorlarning rolini turli omillar belgilaydi (Bard, 2010):

- Mamlakatning jahon valyuta va iqtisodiy landshaftidagi o'rni;
- Milliy investitsiya bazasining yetuklik darajasi.
- Mahalliy moliya institutlari va fond birjalarining mustahkamligi.
- Milliy moliya ekotizimida xorijiy investorlar va qimmatli qog'ozlarning mavjudligi.

Ushbu omillarni hisobga olgan holda, milliy moliya bozorlari rivojlangan yoki rivojlanayotgan deb tasniflanadi, bu esa o'z navbatida ularning jahon moliya bozori ierarxiyasida joylashishiga ta'sir qiladi.

Jahon moliya bozorlari o'zaro bog'langan segmentlardan tashkil topgan murakkab tizimlar sifatida harakat qiladi, ularning har biri global moliyaviy harakatda o'ziga xos rolga ega. Ushbu bozorlar mablag'larni jamg'armalardan ishlab chiqaruvchilarga kapital sifatida yo'naltirishda muhim rol o'ynaydi va shu bilan ishlab chiqarish sektoriga investitsiyalarni kuchaytiradi. Mohiyatan moliyaviy bozorlar moliyaviy vositalarning aylanishini osonlashtirish orqali mavjud moliyaviy resurslarni ishlab chiqarish aktivlariga aylantirishda muhim rol o'ynaydi.

Shu nuqtai nazardan, moliya bozorlari nafaqat investorlar bazasini kengaytiradi, balki moliyaviy resurslarni samarali taqsimlash va qayta taqsimlash imkonini beruvchi likvidlikni ham oshiradi. Bu kapital to'planishida hal qiluvchi rol o'ynaydi va umumiy iqtisodiy tizimga ta'sir qiladi.

Jahon iqtisodiy munosabatlarining yuksalishi jahon kapital bozoridagi talab va taklifning o'zgaruvchan dinamikasini qondirish uchun moliyaviy resurslarni to'plash va qayta taqsimlashga qodir bo'lgan jahon moliya bozorini shakllantirish zaruratini tug'dirdi. Bu tuzilma asosan rivojlangan mamlakatlar ehtiyojlaridan kelib chiqib, ularning ichki bozor tuzilmalarini, jumladan, kapital bozorlari, valyuta bozorlari va pul bozorlarini aks ettirgan holda shakllangan.

Binobarin, O'zbekiston kabi davlatlar uchun jahon andozalariga moslashtirilgan moliyaviy bozor vositalariga moslashish va joriy etish sarmoyalarni jalb qilish samaradorligini sezilarli darajada oshirishi va bu orqali zamonaviy globallashtirish sharoitida iqtisodiy taraqqiyotga hissa qo'shishi mumkin.

Jahon moliya bozorining genezisi xalqaro iqtisodiy munosabatlar dinamikasi bilan chambarchas bog'liq. U milliy moliya bozorlarini modernizatsiya qilish, ularning segmentlari va funksiyalarini diversifikatsiya qilish bilan birgalikda rivojlandi. Asosan, bu bozorlar talab va taklif o'rtasidagi optimal muvozanatga erishish uchun minimal tranzaksiya xarajatlarida moliyaviy aktivlar va tovarlar savdosini osonlashtirishga qaratilgan.

XIX asr oxirida ayrim Yevropa davlatlarida kapitalizmning rivojlangan holati ularning ichki moliyaviy bozorlarini turli mintaqalar va qit'alardan kapital oqimi uchun magnitga aylantirdi. Ushbu rivojlanish 1866-yildagi transatlantik kabel kabi texnologik yutuqlar tufayli sezilarli darajada tezlashdi, bu Yevropa va Amerika moliya bozorlari o'rtasida uzluksiz ma'lumot oqimini ta'minladi.

Birinchi jahon urushidan oldin Buyuk Britaniyaning moliyaviy bozori jozibadorlikda yetakchilik qilgan, bu funt sterling barqarorligi va oltin bilan ta'minlangan milliy valyutalar bilan mustahkamlangan va bu valyuta risklarini minimallashtirgan. Aksiyalar va obligatsiyalarning, ayniqsa, infratuzilmani rivojlantirish bilan bog'liq bo'lganlarning ko'payishi London fond birjasiga kapital oqimini kuchaytirdi. Vaqt o'tishi bilan Buyuk Britaniyaning milliy moliya bozori xalqaro markazga aylandi va oxir-oqibat jahon moliya tizimining muhim qismiga aylandi.

Birinchi jahon urushining boshlanishi oltin bilan ta'minlangan valyuta tizimlarini buzgan va hukumatlarni bozor qarzlari orqali xarajatlarni moliyalashtirishga undagan muhim burilish nuqtasi bo'ldi. Urushning tugashi global moliya markazini Qo'shma Shtatlarga ko'chirdi, bu asosan G'arbiy Yevropa davlatlarining kapital eksportchisidan import qiluvchiga o'tishi bilan bog'liq. Shunga qaramay, 1920-yillarning oxiridan boshlab Amerika iqtisodiyotining yuksalishi G'arbiy Yevropaning bozor jozibasini pasaytirdi, chunki AQSh sarmoyadorlari tobora ko'proq ichki imkoniyatlarga e'tibor qaratishdi. Buyuk Depressiya va Ikkinchi Jahon urushi kabi keyingi voqealar jahon moliya bozorining parchalanishiga olib keldi.

Ikkinchi jahon urushidan keyin moliyaviy bozorlar davlat nazorati ostida ishladi. Faqat 1960-yillarga kelib, liberallashtirish siyosati, ayniqsa AQShda jahon moliya bozori faoliyatini

faollashtirdi. Birjalardagi texnologik inqiloblar va yevrobondlar kabi yangi moliyaviy vositalarning joriy etilishi bozor faoliyatini yanada faollashtirdi.

1970-yillarda Yevropada keng tarqalgan yuqori inflyatsiyaga qaramay, moliyaviy bozorlar yanada erkinlashdi. Bu yanada qulayroq bozorlarga olib keldi, bank faoliyatidagi o'zgarishlarni va moliya institutlari o'rtasida raqobatni keltirib chiqardi. Bu davr, shuningdek, sug'urta kompaniyalari, pensiya jamg'armalari va kollektiv investorlar kabi institutsional investorlarning bozor faoliyatidagi ishtiroki ortib borayotganiga guvoh bo'ldi.

1990-yillarga kelib jahon moliya bozori sezilarli darajada yetuklashdi, bu davlat qarz bozorlarining xalqarolashuvi va G'arbiy Yevropa va Yaponiyada yangi moliya markazlarining paydo bo'lishi bilan ajralib turdi. 1999-yilda yevroning joriy etilishi misolida keltirilgan moliyaviy integratsiya jarayonlari transchegaraviy kapital harakatining kuchayishiga va ishtirokchilarning yanada diversifikatsiyalangan tuzilishiga olib keldi.

Shunday qilib, jahon iqtisodiyotining davom etayotgan globallashuvi jahon moliya bozorining tuzilishi va faoliyatiga chuqur ta'sir ko'rsatdi. O'zbekiston kabi davlatlar uchun ushbu tarixiy tendensiyalarni tushunish va mos moliyaviy bozor vositalarini moslashtirish zamonaviy globallashuv davrida investitsiyalarni jalb qilish samaradorligini oshirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lishi mumkin.

O'zbekistonga investitsiya oqimini yaxshilash salohiyati uning moliyaviy bozori tuzilmalari va vositalarini joriy jahon amaliyotiga muvofiq optimallashtirishdadir. Jahon moliya tizimiga chuqurroq integratsiyalashuv nafaqat xorijiy investitsiyalarni jalb qilish, balki zamonaviy globallashuv muammolari sharoitida mamlakat iqtisodiyotini barqarorlashtirish va rivojlantirishga yordam beradi.

Obyektiv nuqtai nazardan, moliyaviy bozorlar ishtirokchilari birinchi navbatda xedjerlar va chayqovchilar sifatida tasniflanadi. Xedjerlar moliyaviy risklarni yumshatish uchun tranzaksiyalar bilan shug'ullanadilar, chayqovchilar esa bozordagi nomutanosibliklarni kapitalizatsiya qilish orqali maksimal foyda olishni maqsad qiladilar. Ikkinchisi asosan valyuta va fond bozorlarida ishlaydi va foyda olish uchun narxlarning o'zgarishidan foydalanishga harakat qiladi. Spekulyativ domen ichida treyderlar va arbitrajlar yanada aniqlanishi mumkin. Treyderlar daromadlarni maksimal darajada oshirish uchun minimal tranzaksiya xarajatlaridan foydalangan holda, muayyan shartnomalar narxining o'zgarishidan kapitallashtiradilar. Bu ko'pincha moliyaviy leveragedan foydalanish deb ataladi. Shu bilan birga, arbitrajlar bir xil moliyaviy aktiv uchun narx farqlaridan foyda olishni maqsad qilib, jarayonda investitsiya xavfini kamaytiradi.

Moliya bozorida tashkiliy tuzilmalarga odatda moliyaviy brokerlar va investitsiya banklari kiradi. Brokerlar mijozlar nomidan ish olib boradigan va xizmatlari uchun komissiya oladigan vositachi sifatida ishlaydi. Ularning funksional imkoniyatlari ko'pincha maslahat xizmatlarini, qimmatli qog'ozlarni joylashtirishni va hatto dillerga o'xshash faoliyat bilan chegaralangan savdolar bo'yicha xavf-xatarni qabul qilishni o'z ichiga oladi. Investitsion banklar va firmalar moliyaviy bozorlarda ko'p qirrali rol o'ynaydi. Ular nafaqat investorlar va emitentlar, balki bozor tashkilotchilari ham bo'lib, raqobatbardosh bo'lish uchun o'zlarining savdo imkoniyatlarini doimiy ravishda oshirib boradilar.

Tijorat banklari, markaziy banklar va aktsiyadorlik jamiyatlarini o'z ichiga olgan moliyaviy institutlarning turlari ham murakkablikning yana bir qatlami hisoblanadi. Tijorat banklari muhim ahamiyatga ega, chunki ular doimiy ravishda o'zlarining likvidli aktivlarini bozor sharoitlari, tartibga soluvchi talablar va iste'mol kreditlariga bo'lgan talablarga muvofiq o'zgartiradilar. Iqtisodiy yuksalish davrida banklar o'zlarining zahiralarni mustahkamlash uchun qimmatli qog'ozlarni, masalan, qisqa muddatli g'azna vekselarini yo'q qiladilar. Favqulodda vaziyatlarda ular ikkilamchi zahira shakli sifatida davlat qimmatli qog'ozlarini to'plashlari mumkin. Tijorat banklari, shuningdek, mijozlarga ko'plab moliyaviy mahsulotlarni taklif qiladi va shu bilan firmalar uchun likvidlik ehtiyojlarini boshqarish uchun asosiy yo'l bo'lib xizmat qiladi.

Jahon moliyaviy bozorida bir xil darajada muhim bo'lgan aksiyadorlik jamiyatlari bo'lib, ularda asosiy pul oqimi ko'pincha mahsulotni sotishdan keyin debitorlik qarzlarini to'lashdan kelib chiqadi. Ushbu kompaniyalar soliqlar, ish haqi va operatsion xarajatlarni o'z ichiga olgan turli xarajatlarni boshqaradi. Ushbu subyektlar atrofida qulay siyosatning tuzilishi iqtisodiy faollikni rag'batlantirishi va O'zbekistonga to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilishi mumkin.

Moliyaviy bozor vositalaridan foydalanishni jahon tendensiyalariga muvofiq optimallashtirish, O'zbekistonning global raqobatbardosh bozorda investitsiya yo'nalishi sifatidagi jozibadorligini sezilarli darajada oshirishi mumkin.

Investitsiyalarni jalb qilish uchun moliyaviy bozor vositalaridan foydalanish miqdoriy va sifat jihatidan o'z ta'sirini ko'rsatadi. Investitsiyalar hajmi va daromadlilik stavkalaridan me'yoriy-huquqiy baza va ijtimoiy mas'uliyatga qadar ularning ta'sirini har tomonlama tushunish uchun ko'p jihatlarni baholash kerak. Bundan tashqari, bu vositalar nafaqat iqtisodiy ko'rsatkichlarga ta'sir qiladi; ular, shuningdek, ish o'rinlari yaratish, texnologik taraqqiyot, daromad taqsimoti va umumiy hayot sifatiga ta'sir qiluvchi keng qamrovli ijtimoiy-iqtisodiy ta'sirga ega. Shu bois O'zbekiston Respublikasi yanada mustahkam, barqaror va inklyuziv iqtisodiyotni qurish uchun ilg'or jahon tajribasini mahalliy sharoitga moslashtirgan holda ushbu moliyaviy vositalardan strategik foydalanishi kerak.

O'tgan asrda iqtisodiy o'sishni tushuntirish va rag'batlantirish uchun turli modellar va tushunchalar taklif qilindi. Shunga qaramay, iqtisodiy yo'llarning ko'pligi, iqtisodiy tizimlarga ta'sir qiluvchi kuchli ekzogen va endogen kuchlar bilan birgalikda, global iqtisodiyot kamroq bashorat qilinadigan mashinaga va ko'proq xaotik tabiiy tizimga o'xshaydi. Bu oldindan aytib bo'lmaydigan manzarada muvaffaqiyatning yagona formulasi yo'q. Iqtisodiyot inson kapitali, texnologik taraqqiyot va kapital jamg'arish aralashmasi orqali rivojlanadi.

Xulosa va takliflar

Xulosa qilib aytganda, ushbu murakkab global ssenariyda O'zbekiston Respublikasi oldida o'zining iqtisodiy intilishlarini ta'minlash uchun investitsiyalarni jalb qilishdek muhim vazifa turibdi. Moliyaviy bozor vositalarining bu boradagi o'rni haqida aytib bo'lmaydi. Zamonaviy globallashuvning murakkabligini hisobga olsak, obligatsiyalar, aksiyalar va derivativlar kabi ushbu vositalardan foydalanish O'zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi uchun mahalliy va xorijiy investorlardan zarur moliyaviy oqimni ta'minlashi mumkin.

Iqtisodchilar va siyosatchilar turli xil iqtisodiy modellarning afzalliklari haqida bahslashishda davom etar ekan, bitta izchil haqiqat paydo bo'ladi: uzoq muddatli o'sish texnologiya taraqqiyoti, inson kapitali va barqaror kapital qo'yilmalari bilan uzviy bog'liqdir. Moliyaviy bozor vositalari O'zbekiston uchun muhim kapitalni to'plashda hal qiluvchi rol o'ynashi mumkin.

Adabiyotlar / Лумепамыпа / Reference:

Alfaro L. et al. (2010) *Does foreign direct investment promote growth? Exploring the role of financial markets on linkages* // *Journal of development Economics*. – T. 91. – №. 2. – C. 242-256.

Kurakova O. (2018) *Alternative financial models for attracting investments in municipal investment and construction projects* // *MATEC Web of Conferences*. – EDP Sciences, – T. 170. – C. 01105.

Kuznets, S. (2015) "Globalization and Inequality." *World Bank Reports*.

Liu H. et al. (2020) *Does financial deepening attract foreign direct investment? Fresh evidence from panel threshold analysis* // *Research in International Business and Finance*. – T. 53. – C. 101198.

Moreno, H. (2020) "Transnational Corporations and Their Economic Dominance." *Journal of Political Economy*.

Nasrullayevich Khasanov K. et al. (2021) *Improving the practice of attracting financial resources from the international capital market to the corporate sector of the economy //The 5th International Conference on Future Networks & Distributed Systems. – С. 718-727.*

Shevchenko Y. (2016) *Impact of financial crisis on attracting foreign investment in the country //Економіка і організація управління. – №. 4 (24). – С. 381-389.*

Бард В.С. (2010) *Инвестиционные проблемы российской экономики. –М.: «Экзамен», - 384 с. - 2000 экз. - ISBN 5-8212-0054-7*

Заярная И.А. (2020) *Механизмы привлечения инвестиций на финансовом рынке //Вестник Алтайской академии экономики и права. – №. 7-1. – С. 102-110.*

Султанов М. (2023) *Республикамизда молия бозори инфратузилмасини такомиллаштириш йуналишлари //Conference. – 2023. – С. 283-286.*

Тараканов В.В., Калашников А.А. (2016) *Механизм финансового стимулирования инвестиционной деятельности //Вестник Волгоградского государственного университета. Серия 3: Экономика. Экология. – №. 1 (34). – С. 98-105.*